

INSTYTUT BADAŃ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM EUROPY

INSTITUTE FOR RESEARCH
OF EUROPEAN CULTURAL HERITAGE

ИНСТИТУТ ИССЛЕДОВАНИЙ
КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ЕВРОПЫ

Streszczenia wystąpień

Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej

Warszawa, 14–16 listopada 2012 r.

Redakcja naukowa
Karol Łopatecki, Wojciech Walczak

Sekretarze Kongresu
Mgr Katarzyna Wiszowata-Walczak
tel. +48 691 352 972

Dr Wojciech Walczak
tel. +48 695 752 786
mail: walczakw@gmail.com

Dr Karol Łopatecki
tel. +48 695 745 771
mail: karolopatecki@gmail.com

Dr Mariusz Drozdowski
tel. +48 604 077 848
mail. barok1@autograf.pl

Dr Michał Laszczkowski
tel. +48 605 099 219

Wszystkich uczestników zainteresowanych drukiem materiałów pokonferencyjnych
uprzejmie prosimy o przesyłanie swoich tekstów do dnia 15 grudnia 2012 r.
na adres kongresu:

stanbadan@gmail.com

Przewidujemy, że materiały ukażą się do końca 2013 r.

Copyright © Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy
& Autorzy,
Białystok 2012

ISBN 978-83-934920-0-8

Wydawca

SPIS TREŚCI

Mariusz Balcerek	
<i>Potrzeba osobnego opracowania wojny Rzeczypospolitej ze Szwecją o Inflanty w latach 1600–1629. Stan badań wraz z analizą zbiorów archiwalnych .</i>	13
Marek Barański	
<i>Polski Paryż nad Morzem Kaspijskim</i>	17
Oleh Bolyuk	
<i>Zabytki sakralne powiatu kołomyjskiego w zbiorach Biblioteki im. Wasyla Stefanyka we Lwowie: inwentarz cerkiew 1935 r. oraz ich stan dzisiejszy</i>	19
Giovanna Brogi Bercoff	
<i>The Plurilingual Literature of Pre-Modern Ukraine (17th–18th century) as a System, a Mirror of Self-Identity, a Plurality of Belongings</i>	23
Wioletta Brzezińska-Marjanowska	
<i>Rezydencje na Ziemiach Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej – Wołyń. Projekt naukowy realizowany w latach 2007–2011.</i>	27
Jacek Brzozowski, Alicja Potocka	
<i>Muzeum w Raperswilu – działalność wśród polskiej emigracji w latach 1936–1951 r.</i>	29

Oleh Bolyuk

Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego
Instytutu Narodoznawstwa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy

**ZABYTKI SAKRALNE POWIATU KOŁOMYJSKIEGO
W ZBIORACH BIBLIOTEKI IM. WASYLA STEFANYKA
WE LWOWIE:
INWENTARZ CERKIEW 1935 R.
ORAZ ICH STAN DZISIEJSZY**

W zbiorach oddziału rękopisów lwowskiej Biblioteki Narodowej Akademii Nauk im. Wasyla Stefanyka są materiały z dziejów historiografii artystycznej, które nie były ogólnie znane badaczom. Na przykład rękopiśmienny inwentarz „Opis zabytków powiatu kołomyjskiego (miejscowości położone po prawej stronie Prutu oraz Diatkowce, Szeparowce, Tłumaczyk, Iwanowce, Pererów, Kornicz, Korolówka, Oskresiniec) i sanockiego”, opracowany przez Franciszka Strzałkę w r. 1935. W bloki opisów poszczególnych budowli zostały wkomponowane rysunki (przede wszystkim schematyczne rzuty), wykonane ołówkiem.

Omawiany dokument został także wzbogacony o rękopiśmienny spis 55 negatywów, ukazujących zabytki w 30 miejscowościach powiatu kołomyjskiego. Dwa negatywy z wyobrażeniem kościoła w Jabłonowie koło Kołomyi zostały opublikowane w spisie zabytków województwa stanisławowskiego z lat 1920–1929, opublikowanym w Warszawie w roku 1998. Obok tego

spisu zachował się także drugi, sporządzony na maszynie rejestr, obejmujący także negatywy zabytków z innych powiatów, mianowicie z powiatu Nadwórna – 1 negatyw, z powiatu lwowskiego – 2, z sanockiego – 23 negatywy z 11 miejscowości (miedzy innymi fotografie murowanego kościoła w Starym Zagórze), z powiatu brzozowskiego – 2 szklane klisze ukazujące drewniany kościół w Haczowie. Mimo intensywnych poszukiwań nie udało się ustalić miejsca przechowywania pozostałych klisz.

Dziś znamy jednak tylko niewielką część dokumentacji fotograficznej wykonanej przez Strzałkę, mianowicie zdjęcia opublikowane w jego pracach ogłoszonych w latach przedwojennych i w osiemdziesiątych w. XX w polskich czasopismach publikowanych na emigracji i w kraju. Osiem owych artykułów zostało zilustrowanych 57 fotografiami drewnianej architektury sakralnej, wykonanymi przez tego badacza podczas jego wypraw w latach 1934–1939. Z pracami inwentaryzacyjnymi, prowadzonymi około roku 1935 można jednak łączyć tylko 6 zdjęć (datowanych 1934) z powiatów Turka i Lesko. Wiadomo też, że w powojennym zbiorze Strzałki znajdowały się ponadto 63 fotografie drewnianych budowli sakralnych z terenów Polski, Ukrainy i Czech. Wśród nich były zdjęcia 25 cerkwi, z spośród których nie zachowało się 9, a także 22 kościołów, z których część też uległa zniszczeniu.

Wiadomo że uczony ten objął swoimi badaniami 400 zabytków i wykonał 1000 ich fotografii. Należy w takim razie stwierdzić, że z fotograficznego dorobku Strzałki opublikowano zaledwie 5 procent fotografii. Reszta pozostała do dziś nieznaną szerokim kręgom badaczy.

„Opis” składa się, zgodnie z tytułem, z dwóch części: pierwszej – poświęconej powiatowi kołomyjskiemu i drugiej – ukazującej zabytki w okolicach Sanoka. Tekst rękopisu został dopełniony schematycznymi planami i rozrysami detali architektonicznych, a także szkicami ukazującymi elementy wystroju wnętrza.

W części poświęconej powiatowi kołomyjskiemu Franciszek Strzałko opisał 58 zabytków sakralnych: cerkwi, kościołów i dzwonnicy, znajdujących się w 44 miejscowościach. Oprócz nich odnotował także 5 zabytków małej architektury – kapliczek przydrożnych i krzyży oraz dwie świeckie budowle wiejskie. Wśród wspomnianych zabytków sakralnych, tylko pięć budowli zostało wzniesionych z cegły (miedzy innymi efektowny kościół farny w Kołomyi), zaś reszta – 53 świątynie – była wystawiona z drewna. Z opisanych drewnianych cerkwi zachowało się do dziś tylko 25. Nie przetrwał także jedyny zinwentaryzowany

przez Strzałkę drewniany kościół, znajdujący się w Jabłonowie. Ta smutna konstatacja uświadamia nam raz jeszcze wartość dokumentacyjną rękopisu Strzałki.

Analiza statystyczna inwentarza zabytków powiatu sanockiego przynosi następujące dane: Strzałko opisał 71 zabytków w 43 miejscowościach, a w tej liczbie cerkwi murowanych 5, drewnianych – 31, dzwonnicy murowanych – 7, drewnianych 6, kościołów murowanych 7, drewnianych 4, mianowicie w Króliku Polskim, Klimkówce, Jaćmierzu i Besku. Liczby zabytków dopełniają zamek, muzeum Łemkowszczyzny i muzeum ziemi sanockiej w Sanoku, 3 murowane i 2 drewniane kapliczki, dwa murowane dwory i drewniany krzyż. Spośród drewnianych cerkwi opisanych przez Strzałkę w powiecie sanockim uległo zniszczeniu aż 19; przetrwały za to wszystkie kościoły drewniane.

Oddział sztuki ludowej Instytutu Etnologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w ciągu ostatnich 10 lat przeprowadził liczne kompleksowe wyjazdy inwentaryzacyjne według ściśle opracowanego planu. W r. 1998 i 2001 inwentaryzowaliśmy zabytki na obszarze Pokucia, ale poruszaliśmy się inną trasą niż Franciszek Strzałko, którego rękopis nie był mi zresztą wówczas znany. Mogę zatem przedstawić Państwu slajdy, ukazujące tylko niektóre budowle, opisane przez Franciszka Strzałkę, aby pokazać w jakim stanie znajdowały się one na przełomie XX i XXI wieku.

Udział w wyprawach inwentaryzacyjnych, które były w pewnym sensie powtórzeniem akcji Franciszka Strzałki, pozwala mi jednak uświadomić sobie jeszcze bardziej wagę jego dzieła, dzięki któremu ocalały przynajmniej jakieś relikty wiedzy o zniszczonych bądź zasadniczo zdeformowanych zabytkach architektury drewnianej na Pokuciu i w ziemi sanockiej. Strzałko pokazał bowiem, że odpowiednia prezentacja dorobku drewnianej architektury sakralnej regionu podkarpackiego może spotkać się z sporym zainteresowaniem w Europie Zachodniej jako swoista *differentia specifica* sztuki środkowo-wschodnich obszarów naszego kontynentu.